

»och de i Läby». Det är emellertid omöjligt, att namnet Läby (fsv. *Ladhuby*) skulle kunna dölja sig i denna form på 1000-talet **a · liby** (eller **a · libi**). v. Friesen har i stället (i en anteckningsbok) framkastat förslaget att läsa **a · niby** *a Nyby*, vilket skulle kunna syfta på Nyby i Gamla Uppsala sn. Runorna **l** och **n** äro mycket lika, och en förväxling är lätt gjord. Emellertid måste framhållas, att Bureus, Peringskiöld och Celsius alla tre ha uppfattat runan som **l**. Vidare ligger Nyby i Gamla Uppsala rätt långt från Finnsta i Vänge sn. Man kunde snarare tänka på Nyby i Börje sn, som ligger betydligt närmare. Men ett ortnamn Nyby bör på 1000-talet ha haft en trestavig form, och tolkningen bör av detta skäl avböjas. — Tänkbart vore, att 40 **n** är felristat för **m** (ristaren skulle alltså ha vänt runan upp och ned). Samma fel förekommer på U 742, som möjligen är utförd av samme ristare: **hulstan** för **hulmstan**. Jfr också **iftim** för **iftir** L 551 Funbo. I det följande 41—45 **a · libi** skulle kunna dölja sig en felristning eller en felläsning för **hilbi** eller **hialbi** 'hjelpe'. Sålunda **paim hilbi kup kiri miskun** *pæim hialpi Guð, gæri miskunn*. Men även detta kan icke bli mera än en osäker förmodan.

Brate har på goda grunder antagit, att U 909 är ristad av Grim skald, som har signerat en runsten i Danmarks sn (L 215 Säby) och en i Börje sn (U 916). Härför talar framför allt korsets form och den otympliga ornamentiken. Vidare också formen **ouk** och bruket av **n** för **r** (**rasa**, **kiri**). Märkligt är, att inskriften icke lämnar besked om släktskapen mellan Igulfast och Holmbjörn.

Om namnet *Igulfastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100; om *Holmbjörn* se U 739.

aft är en ålderdomlig form av den i inskrifterna vanliga prepositionen *at* 'efter, till minne av'. Den är väl känd från en del äldre inskrifter; se S. Bugge i *ATS* 5 (1878), s. 116 f., *Der Runenstein von Rök* (1910), s. 211 f., O. v. Friesen, *Rökstenen* (1920), s. 29 f., Lis Jacobsen o. E. Moltke, *Danmarks runeindskrifter* (1942), sp. 741 f. Utvecklingen *aft* > *at* sker i trycksvag ställning; därför är det naturligt, att den äldre formen till en tid kommer att leva kvar vid sidan av den yngre. I uppländska inskrifter är *aft* sällsynt; utom här förekommer det i U 4, 10(?) och 615.

Ordet *miskunn*, f. är icke känt från någon annan svensk runinskrift. Uttrycket *gæra miskun* är vanligt i fornsvenskan; likaså *Guz miskun*. De ha alltså redan tillhört missionstidens kristna ordförråd.

910. Körlinge, Vänge sn. Nu vid Brunna.

Pl. 174.

Litteratur: B 428, L 114, D 1:159. J. Bureus, Fa 6 o. 67 n:r 100 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 479, Fa 1 s. 103; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta Ullerakerensia* (1719), s. 336; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 45; UFT h. 11 (1883), s. 249.

Äldre avbildningar: J. Leitz (och J. Hadorph), träsnitt (i Peringskiöld a. a. och B 428); Dybeck a. a.; v. Friesen foto (UUB).

Runstenen står i parken vid Brunna, 100 m. V om mangårdsbyggnaden. Ristningsytan vetter åt SÖ.

Runstenen var känd redan av Bureus. Den fanns »Vidh Körlinge i Vänge» (Fa 6), »Körlinge» (Fa 5). — I *Ransakningarna* (1672) meddelas, att en runsten har funnits vid Körlinge, »män dädan förd til Brunnagård.» Peringskiöld: »Körlinge stenen, förder til Brunna» (B 428: »Körlinge stenen i Brunna»; L 114: »Från Körlinge förd till Brunna»). Brunna ägdes från 1665 av Anna Böllja, som 1669 gifte sig med riksantikvarien Jakob Isthmén-Reenhielm († 1691), styvson till Olof Verelius. Reenhielm bodde själv på Brunna, och det är utan tvivel han, som har låtit flytta runstenen från Körlinge till Brunna trädgård. — O. Celsius har granskat inskriften den 7 och 8 okt. 1726. Han anmärker emellertid: »Denna sten skal sees en annan gång bättre efftersom mörkret hindrade at jag eij fick se honom hel och hållen.» — Dybeck:

»Denna sten lærer fordom varit vid Kölinge, som ligger mellan Brunna och Wänge kyrka. Han står nu i Brunna trädgård. Ristningen är ytterst matt och delvis förderfvad.» Det är denna sten, icke U 905, som åsyftas med uppgiften i beskrivningen till Geologiska kartbladet »Upsala», att en runsten finnes »i Brunna trädgård.» *UFT* h. 11 (1883): »Från Körlinge fördd till Brunna ... Stenen, som är mycket tård, står nu i Brunna trädgård.»

Grå granit. Höjd 1,90 m., bredd 1,16 m. Ristningsytan kupig, så att planet på v. sidan böjer bakåt. Ristningen är ytterst hårt sliten, delvis totalt utplånad. Det enda tydligt bevarade är runslingan på v. sidan och ornamentet längst ned. Ristningen på stenens mitt är ohjälpligt förlorad. Man måste ställa sig skeptisk mot Dybecks läsning, liksom sannolikt mot mycket i B 428. Det kan i varje fall icke numera verifieras.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 428):

... un · li[t]u · raisa · sten eftir · f[ap]u[r sin ·] uk · [osi eftir] [· inki]fast [irpbir ... ir ... nīpir
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55
ib ... uk]
60

... letu ræisa stæin æftir faður sinn ok osi æftir Ingifast ...

»... läto resa stenen efter sin fader och osi efter Ingefast ...»

Till läsningen: R. 1 är snarast u, men kan möjligen vara r. 2 n är tydligt. Inga bst kunna numera spåras på r. 5. 6 u är tydligt. Fr. o. m. 7 r är läsningen fullt klar för de följande tre orden, alltså t. o. m. 20 r. 14 e och 16 e äro tydligt stungna. 21 f är tämligen tydligt. Av de två följande runorna finnes intet spår. 24 u är tydligt. 29—30 uk är svagt, men dock säkert.

Av föregående och efterföljande runor finnes intet spår. 37 i tydligt, utan bst. 38 r har svaga bst, men dock sannolika. Därefter kunna endast fragment av tre raka stavar svagt skönjas. 43 f är någorlunda tydligt, likaså nedre hälften av 44 a med bst. 45 s är säkert, 46 t mera osäkert. Därefter kan jag med bästa vilja icke följa B 428 eller D 1: 159. Det bleve rena fantasier. Icke ens korset upptill kan skönjas mer än till hälften.

Bureus (F a 6): *ipīin auk biurn litu ... a sten eftir ietur sin · auk osi eftir imkifast imur.* I F a 5 är första namnet *ipkin*, troligen konjektur. — Hadorph och Leitz (B 428): 1—2 un saknas; 44 i. Peringskiöld börjar med 47—63 och får där på obegripligt sätt fram följande början av inskriften *irpbirn · uk · biurn · bir · brupir · litu* o. s. v. — Celsius antecknar om inskriftens början: »mörkt hela stycket i mörkret.» Han läser emellertid: *biorn × lit raisa · sten · eftir · fapūr* (»utnött och mörkt») *uk · osa eftir inkifastr* (»sic! jag tror ej där är något mehr»). »sin efter fapūr kan ej finnas och synas. På en slänga apart: - ... nīpiri ...» — Dybeck: ... *urn litu · raisa · sten · eftir · fapūr · sin · uk osi · eftir · inkifast irbir ... ir ...* »Oaktadt ristningen påtagligt lidit sedan 1600-talet, har det lyckats mig att deri finna såväl det första urn som skiljetecknet efter *litu* och *n* i *inkifast*.»

Framför predikatet 3—11 *litu · raisa* ha gått minst två namn. Det sista av dem har sannolikt varit *Biorn* Björn eller en sammansättning med *-biorn*. Faderns namn har säkerligen varit *Ingifastr*. Stenen är rest över honom av sönerna och

Fig. 441. U 910. Körlinge, Vänge sn.
Efter B 428.

hustrun. Om Celsius' läsning är riktig, har hennes namn varit *Asa* Åsa, ett kortnamn till kvinnonamn på *As-*.

Ristningen avslutas nedtill med en repstav, liksom U 907 och flera andra runstenar i trakten. Peringskiöld kallar det för »Kediewerk» och anser, att det »twifwels uthan» är en »efterbildning af Thors ypna Sal, thet Hedniska Vpsala Tempels Kediowerk», d. v. s. den gyllene kedja (catena aurea), som enligt Adam av Bremen omgav det hedniska Uppsalatemplets tinnar.

911. Åltomta bro, Vänge sn.

Pl. 175.

Litteratur: D 1:157. J. Bureus, Fa 5 n:r 448; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 188; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 651, 2, s. 223; R. Dybeck, Reseberättelse 1863 (ATA); UFT h. 11 (1883), s. 248; Brev till d:r A. Hazellius från handlanden V. H. Ludvigsson, Åshammar ²²/₁ 1896 (avskrift i ATA); O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); Handlingar i ATA 1930—32, 1948.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i Fa 10:1); Dybeck (D 1:157); v. Friesen foto (UUB); I. Schnel foto 1931 (ATA).

Runstenen står 7 m. N om landsvägen Uppsala—Vänge—Heby, 35 m. Ö om Bärby lada, 80 m. Ö om Åltomta bro, omkr. 200 m. V om järnvägsövergången och omkr. 100 m. Ö om sockengränsen mellan Vänge och Åland. Ristningsytan vetter åt S. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Upsala».

En runsten vid Åltomta bro omtalas första gången av Rhezelius (Fa 10:1): »Wti Råskilnaden melan Ålbo och Wänge widh Åletompta broo.» Det var endast övre hälften av stenen, som då var känd; den antecknades av Rhezelius. Det nedre stycket var »nedersunket». Efter Rhezelius' teckning finnes inskriften (fragmentariskt) upptagen i Bureus' samling (Fa 5): »Åltomta bro». Stenen är icke omtalad i *Ransakningarna*, och den finnes icke upptagen i Peringskiölds *Monumenta* (1719) eller i *Bautil*. O. Celsius har antecknat en uppgift om att »En runsten ligger i en vattenbäck på denna sidan om Åhlbo i Åland Sochn. Derest är en kafvelbro öfver.» Men han har tydligen icke själv sett stenen eller granskat inskriften.

R. Dybeck meddelar i sin reseberättelse 1863: »Större delen af en runsten, som sedan urminnes tid legat sunken i dyen vid Oltomta bro emellan Vänge och Ålands kyrkor, uppgräfdes och fördes till torpet Oltomta bro, tillika med ett mindre till honom hörande stycke, som låg till tröskel vid ett annat torp i granskapet. Stenen är icke förr granskad.» Den är avbildad i *Sveriges runurkunder* (1863), där Dybeck om platsen lämnar följande upplysningar: »Ur Albosjön, som är på gränsen mellan Vänge och Ålands socknar, framflyter till Wänge-ån ett mindre vattendrag, öfver hvilket landsvägen mellan Uppsala och Åland löper. Det är Oltomta bro. (Hon var ännu 1693 »Kafvelbro».) Oltomta finnes nu icke men äfven ett torp öster om bron behåller namnet Oltomta bro och marken

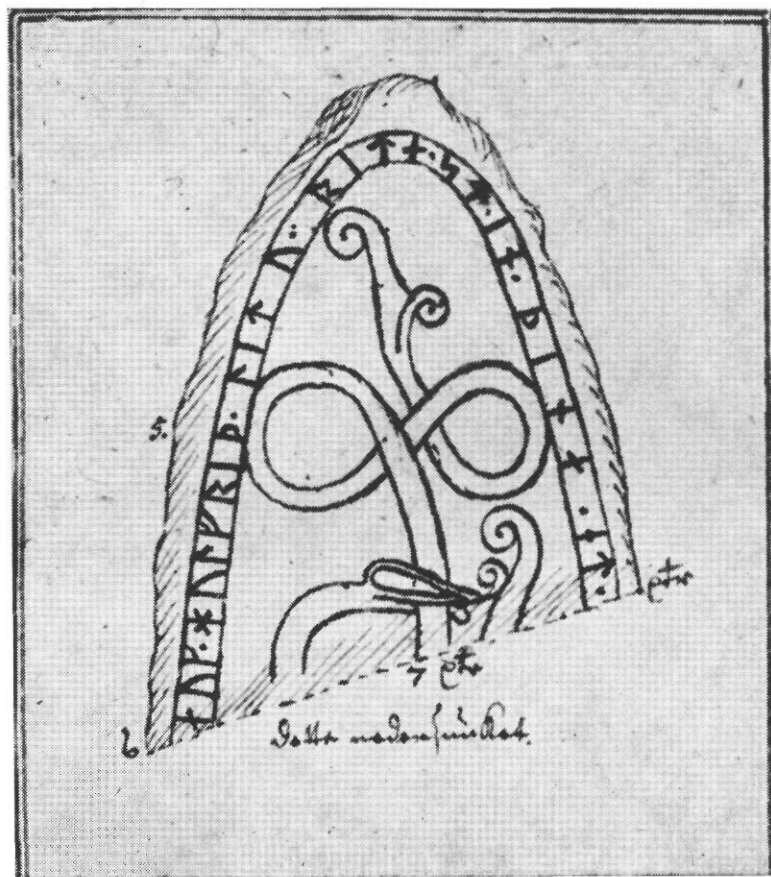

Fig. 442. U 911. Åltomta, Vänge sn. Efter teckning av Rhezelius.